

Els articles de Domènec de Bellmunt a *Mirador* (1929) i a *Imatges* (1930): inventari i anàlisi

Josep Camps Arbós, Francesc Foguet i Boreu

Universitat Oberta de Catalunya. Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM: Domènec de Bellmunt (Bellmunt d'Urgell, 1903 – Tolosa de Llenguadoc, 1993) va ser un dels intel·lectuals més rellevants de les Terres de Ponent durant el segle XX. El present treball –en la línia dels publicats a *Mascançà* el 2014 i el 2017– dona a conèixer, degudament contextualitzades, les seves col·laboracions als setmanaris barcelonins *Mirador* i *Imatges*. Aparegudes entre 1929 i 1930, aquestes peces són un exemple diàfan del pensament polític i de l'activitat periodística del seu autor en els mesos previs a la proclamació de la República. L'estudi es completa amb l'edició d'una mostra representativa dels articles publicats a *Mirador*.

PARAULES CLAU: periodisme, vida pública, modernitat, *Mirador*, *Imatges*.

ABSTRACT: Domènec de Bellmunt (Bellmunt d'Urgell, 1903 – Toulouse de Languedoc, 1993) was one of the most relevant intellectuals from the western lands "Terres de Ponent" during the XX century. This work –following the publications in *Mascançà* in 2014 and in 2017– discloses his collaborations in the weekly papers from Barcelona *Mirador* and *Imatges* properly in context. Published between 1929 and 1930, these pieces are a diaphanous example of the political thought and the journalistic activity by their author in the preceding months before the proclamation of the Republic. The study is completed with the edition of a representative sample of articles published in *Mirador*.

KEYWORDS: journalism, public life, modernity, *Mirador*, *Imatges*.

PREFACI

El 1928 Domènec de Bellmunt –pseudònim escollit per Domènec Pallerola i Munné, nascut el 1903 a la localitat ponentina de Bellmunt d'Urgell– torna a Barcelona aprofitant l'amnistia concedida pel dictador Miguel Primo de Rivera. Bellmunt s'havia exiliat el novembre de 1924 a París després de negar-se a fer el

servei militar. A la seva fitxa policial, a més de "desertor", hi constaven també els adjectius "republicà" i "separatista". Des de la capital francesa esdevingué un col·laborador assidu del diari *La Publicitat* i hi publicà el seu primer llibre, *Històries d'emigrats* (1926), amb el subtítol de *Recull de reportatges inèdits*, en què presentava les vicissituds d'una sèrie de persones, "escoltades la majoria dels llavis dels interessats que han trobat un refugi liberal en aquest París de les grans passions i dels grans misteris" (Bellmunt 1926: 8-9); un aplec que evidenciava una patina de modernitat ja que, tal com assenyala Francesc Canosa (2009: 173), "el lleidatà comença a fer als anys vint el que s'ha anomenat reportatge novel·lat, reportatges a mig camí entre la ficció i la realitat". El retorn a Barcelona va permetre a Bellmunt continuar desenvolupant la seva producció periodística i literària i, alhora, intervenir en els terrenys de la cultura i la política; tot plegat responia a l'intent de consolidar la seva imatge com a intel·lectual compromès amb la societat del seu temps (vegeu Camps 2007: 481-492). I és a aquesta intenció que –en bona part– responen les col·laboracions efectuades als setmanaris barcelonins *Mirador* i *Imatges*.

MIRADOR, UN ESPILL DE LA MODERNITAT

El 31 de gener de 1929 naixia *Mirador*, amb el subtítol de *Setmanari de Literatura, Art i Política* (vegeu Huertas-Geli 2000; Singla 2006). Va ser fundat per l'advocat catalanista Amadeu Hurtado i comptava amb l'ajut d'un nodrit equip de periodistes, entre els quals destacaven Manuel Brunet, director de la revista fins a l'agost de 1931, i Just Cabot, el redactor en cap, i que el substituirà fins a l'esclat de la Guerra i la Revolució de 1936-1939. Es tractava d'una revista de grans dimensions (38,5 x 54,5 centímetres) amb vuit pàgines a cinc columnes. La portada contenia una frase de capçalera, dos articles –un de llarg i un de curt–, una secció, "Mirador indiscret", i un acudit. La segona plana era compartida per un reportatge i

una secció que esdevindria mítica, "L'aperitiu", que signava Josep Maria de Sagarra. La tercera alternava articles de política catalana, espanyola i internacional, sense deixar de banda alguna commemoració. La quarta i la cinquena estaven dedicades al teatre i al cinema, preferentment, incloent-hi crítiques, articles i entrevistes, però també s'hi abordaven altres arts escèniques com el circ. La sisena se circumscribia als llibres i la setena a les arts en un sentit ampli, cosa que permetia incorporar-hi l'arquitectura, la música, la ràdio o la fotografia. La vuitena i darrera pàgina era dedicada a la publicitat.

La redacció de *Mirador* es trobava ubicada al carrer de Pelai, 62, 4t, 2n (davant de la Rambla i amb vistes a la Plaça de Catalunya) i tenia entre els seus components més fidels Manuel Brunet, Just Cabot, Màrius Gifreda, Josep Maria de Sagarra, Francesc Madrid, Feliu Elias, Josep Maria Planes o Josep Palau. Ara bé, paga la pena consignar també una sèrie d'autors que s'hi van anar incorporant progressivament i que hi col·laboraran amb assiduitat: Domènec Guansé, Rafael Tasis, Carles Soldevila, Joan Ramon Masoliver, Ramon Xuriguera, Josep Maria Miquel i Vergés o Martí de Riquer, entre molts d'altres. A finals d'agost de 1936, en plena guerra i revolució, el setmanari sofreix una intermitència, acompanyada del cessament del director, Just Cabot; no reapareixerà fins al 9 d'octubre, amb els nous epígrafs de *Segona època i Al servei del poble*. La publicació havia estat embargada pel PSUC, partit que havia atorgat la direcció al periodista Artur Perucho, que dotarà la revista d'una nova orientació on afloraran les conseqüències que els canvis polítics havien tingut en el terreny cultural. Aquesta segona època no gaudí, tanmateix, de la bona acollida que tradicionalment havia tingut, i el setmanari tancà les portes, definitivament, el 10 de juny de 1937. Una dilatada trajectòria que deixava enrere 423 números publicats en vuit anys d'existència.

Domènec de Bellmunt només col·laborà a *Mirador* el primer any, el 1929. A les seves memòries, *Cinquanta anys de periodisme català*, comentava –de manera molt sintètica– el seu pas per la revista: en lloava la figura d'Amadeu Hurtado, "gran advocat, polític republicà i prohoms indiscutible en la història del renaixement polític a Catalunya", la definia com "la tribuna dels intel·lectuals del nostre país", en tant que "hi col·laboraren els poetes, els escriptors i crítics més liberals i esquerrans de casa nostra, encara que alguna vegada servia de tribuna a escriptors de dreta" i n'assenyalava un contingut heterogeni, en què, "al costat de les col·laboracions

específicament literàries, hi apareixen reportatges d'interès general, comentaris d'actualitat i articles polítics relatius a Catalunya, a Espanya i a la vida internacional" (Bellmunt 1975: 99-100).

Quant als articles que hi publicà Bellmunt, els podríem classificar segons el gènere periodístic a què pertanyen. D'antuvi, podem esmentar les dues peces que encaixen amb la qualificació de reportatge, atès que combinen, a partir d'un esdeveniment d'actualitat, notícia i entrevista, i que reflecteixen la fascinació que sentien els escriptors de l'època pel barceloní Districte V, conegut, avui dia, amb l'eufemístic nom del Raval. Així, a "La presó de dones", presenta al lector, amb una intenció no gens dissimulada de denúncia, un "casalot infecte" i les recluses que hi ha empresonades, per a qui preveu un futur gens esperançador, tal com es fa palès en el paràgraf final sobre el repulsiu "conformisme del director". Una intenció similar de denúncia és la que plana a "Els vagabunds de Barcelona" a propòsit de la problemàtica que afecta aquest col·lectiu, tot i que no s'està d'avisar de l'existència dels cínics "professionals del vagabundatge".

Un segon grup d'articles de Bellmunt donen notícia de fets de la més estricta actualitat: "Tres diplomàtics a Montserrat", "Anècdotes diplomàtiques", "Què pensen els nostres homes del projecte de Briand?" i "Dues polítiques". Uns textos que tenen un nexu comú: comentar una sèrie d'actes promoguts per la Societat de Nacions, fundada el juny de 1919 a la Conferència de Pau de París pels estats signataris del Tractat de Versalles, amb l'objectiu de difondre la via diplomàtica per solucionar els conflictes entre les nacions i, d'aquesta manera, evitar col·lisions armades com la Gran Guerra. Tot i el seu caràcter més circumstancial, d'esquitllentes aquestes peces denoten també la posició ideològica de Bellmunt.

Amb tot, l'entrevista serà el gènere predominant en els articles de l'escriptor ponentí. La majoria, com no podia ser d'altra manera, responen a l'actualitat del moment: són les que destina a Josep Maria Guilera, campió d'esquí, i autor del llibre *Excursions pels Pirineus i els Alps* (1927); a Josep Fontbernat, músic i polític, implicat el 1926 en els Fets de Prats de Molló i a qui va conèixer a París; a Josep Cardona Olivé, cèlebre amb el sobrenom d'"Artículos numerados", i inventor d'un singular sistema de numeració universal; a Pepe Marqués, un reputat artista de varietés però oblidat, a finals de la dècada dels vint, pel públic barceloní; a José Constantino González, representant del general Augusto César Sandino al Congrés Antiimperialista

de Frankfurt i encarregat de defensar la lluita armada contra les tropes nord-americanes que havien ocupat Nicaragua; a Francesc Domingo, un pintor emergent, amb motiu de la seva darrera exposició; o, per últim, a Isabel Sandy, una escriptora francesa que havia vingut a Girona per documentar-se per a una novel·la que havia de transcórrer a la ciutat.

Menció especial mereix l'entreviu a Miguel de Unamuno –i que reproduïx Bellmunt a les esmentades memòries– realitzada a Hendaia, on estava expatriat l'intel·lectual basc i amb qui havia coincidit a París durant l'exili de tots dos. Una entrevista en què Unamuno es va negar a parlar de política, “para que los cretinos del régimen no pudiesen darse el gustazo de criticar las opiniones de don Miguel de Unamuno” i van decidir conversar sobre literatura catalana “ja que jo era català” (Bellmunt 1975: 101); el text mostra l'interès –i els prejudicis– de l'intel·lectual basc per la producció literària de Josep Pla, Josep Maria de Sagarra, Josep Pous i Pagès o Pere Coromines, sense oblidar la seva mateixa obra.

Ben distintes són les dues entrevistes que pertanyen a la secció “Un entreviu amb els monuments de Barcelona”: “Una estona amb Güell i Ferrer” està dedicada a l'economista, industrial i marxant d'esclaus tarragoní i l'acompanya d'una fotografia en què es veu Bellmunt enfilat a una escala simulant parlar amb l'estàtua del personatge; en canvi, “Un almirall oblidat i un navilier satisfet” es focalitza en les estàtues del navegant i cronista Galceran Marquet i del navilier, comerciant i esclavista Antonio López i López, el primer marquès de Comillas. Unes entrevistes, tant les reals com les fictícies, en què Bellmunt sovint es val d'anècdotes i detalls per a treure informació o aclarir algun aspecte confús del personatge i que estan redactades en un llenguatge planer i senzill –propi del periodisme– que parteix de la llengua col·loquial, sense deixar de banda, en cap moment, un to que remet a l'oralitat (llegiu, per exemple, el passatge final de l'article dedicat al marquès de Comillas, en què l'autor transcriu les hilarants respostes de la gent amb qui es troba sobre la identificació d'aquest personatge).

IMATGES, UN COSMOPOLITISME EUROPEU

Domènec de Bellmunt fou també un dels col·laboradors més destacats d'*Imatges*. *Setmanari*

Gràfic d'Actualitats. D'una gran modernitat en el to i en el disseny, i amb un punt de mundanitat i cosmopolitisme a la manera europea, aquesta revista prestà una atenció especial al món del cinema, els espectacles, els esports, el lleure, els viatges o les modes (Torrent & Tasis 1966: 723; Dòria 2006: 103-110). Se'n publicaren únicament 25 números, de 24 pàgines, entre l'11 de juny i el 25 de novembre de 1930. Dirigida pel joveníssim Josep Maria Planes, en les seves pàgines hi desfilaron alguns dels escriptors més brillants o algunes de les promeses del periodisme del moment: Màrius Aguilar, Rosa Maria Arquimbau, Carles Capdevila, Melcior Font, Màrius Gifreda, Rossend Llates, Lluís Montanyà, Maria Luz Morales (amb el pseudònim de *Fèlix Centeno*), Josep Navarro Costabella, Irene Polo, Josep Maria Prous i Vila o Josep Maria de Sagarra.

Imatges tenia la redacció a la Llibreria Catalònia, a la Plaça de Catalunya, 17, i es venia per quaranta cèntims el número (la subscripció semestral valia 10 pessetes). S'inspirava sobretot en els setmanaris d'actualitat, amb una volguda prevalença de l'aspecte gràfic, que es publicaven aleshores en francès (*Vu*) o castellà (*Estampa* i *Crònica*). Com apuntava Domènec Guansé (1930: 11), a diferència del magazín *D'Ací i d'Allà*, més acostat al refinament de la “revista anglesa de la llar”, *Imatges* tenia “l'agilitat i gràcia parisenses que fan que el carrer, que la ciutat se us fiquin dins de casa. És, doncs, molt més prop del *Vu* parisenc, que de l'*Estampa* madrilenya”.

Tal com proclamava el número zero promocional del nou setmanari, *Imatges* es proposava d'omplir el buit, en llengua catalana, d'aquest tipus de publicacions, a fi de donar una popularitat “que entra pels ulls” als valors propis –polítics, escriptors, artistes– en uns moments de “represa de la vida política i de reobertura de tota llei de perspectives”. A més d'atorgar un dinamisme i un estil semblant als dels “grans rotatius europeus”, el seu contingut volia atendre “l'actualitat en les seves facetes innombrables”, no sols de Catalunya, sinó també del “món sencer”. Disposats a elevar el nivell del gust popular, els promotors del nou setmanari –que es vantava d'incloure “els millors” escriptors, fotògrafs i repòrters– feien un advertiment als lectors: “No volem pas que compreu *Imatges* per patriotisme. No entra en les nostres intencions demanar el favor del públic per raons sentimentals. Volem imposar *Imatges* pel seu valor, per la seva agilitat, per la seva modernitat.”¹ Malgrat

¹ Un botó de mostra literari d'aquesta voluntat d'arribar a un lector de *middle class* és la publicació, des del primer número i per entregues, dels primers capítols de *L'assassinat de Roger Ackroyd* (1926), d'Agatha Christie.

aquestes bones intencions, després de polèmiques sonades d'ordre moral, el setmanari hagué de plegar veles al novembre de 1930 per manca de finançament, com també ho féu *D'Ací i d'Allà* pocs mesos més tard.

Bellmunt signà la primera peça del primer número d'*Imatges*, intitulada "El senyor Joan Maluquer i Viladot, president de la Diputació, jardiner i avicultor", un reportatge sobre la "vida casolana" d'aquest dirigent conservador que feia el joc a la *dictablanda* del general Berenguer. Amb una subtil ironia, el periodista bellmunenc el presentava com un home "jovial" i "optimista" que gaudia fent de jardiner i avicultor com "un perfecte professional". Entre les rutines de Maluquer hi mencionava els seus viatges, en qualitat de president de la Societat Canal d'Urgell, a Mollerussa i a Artesa de Segre, el seu poble natal, on tenia la casa pairal i una propietat amb una granja avícola que era "la nineta dels seus ulls". Al final de l'article, amb un punt de sornegueria, Bellmunt relatava la dedicació diària de Maluquer als gaudis avícoles a la granja que tenia en una finca a tocar de l'Hospital de Sant Pau, abans de començar la jornada oficial a la Diputació de Barcelona a les onze del matí.

Molt més substanciós és l'article "Acció Catalana davant el moment polític", en què exposava la picabaralla política entre la Lliga Regionalista i Acció Catalana en forma d'articles en els òrgans respectius. Si els republicans retreien als de la Lliga la seva "posició monàrquica", els regionalistes dissimulaven "les seves declaracions dinàstiques amb una ratificació de llur tradicional devoció als ideals catalans". Bellmunt també hi esbossa una crònica, entre irònica i entusiasta, de l'assemblea general extraordinària d'Acció Catalana, del 26 de juny de 1930, en la qual s'escollí un nou Consell, liderat per Lluís Nicolau d'Olwer i Jaume Bofill i Mates, i en què s'apostà, a suggeriment d'aquest darrer, per buscar aliances en partits catalans de signe demòcrata i republicà, un fet que exclouia la Lliga Regionalista. Les paraules de cloenda de l'article són prou aclaridores de la posició política de Bellmunt: "el bon soci d'Acció Catalana baixava Rambla avall, amb un aire somrient, pal·ladejant les declaracions d'en Bofill, i amb l'expressió de cara del que s'acaba de treure un pes de sobre...".²

L'entrevista a Manuel González Martí, president de l'associació Lo Rat Penat de València, amb motiu de la visita que els seus socis feren al Palau Nacional de

l'Exposició de 1929, resulta més aviat anecdòtica. Així i tot, després d'interessar-se per la senyera, els orígens i la finalitat de Lo Rat Penat, Bellmunt té l'encert de preguntar al senyor González Martí per "l'actuació política" d'aquesta entitat històrica del valencianisme cultural, en una clara mostra del caràcter viu, directe i didàctic amb què, com hem vist, solia afrontar el gènere de les entrevistes. Val a dir que el complement del títol, "València i Catalunya", no deixa de ser tota una declaració d'intencions.

La darrera peça de Bellmunt a *Imatges*, "Com s'aprèn a vendre", esdevé un breu reportatge sobre l'Institut Tecnològic del Venedor, creat el 1928 sota els auspicis del Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona. L'objectiu d'aquesta escola privada –única a Catalunya i Espanya i una de les poques d'Europa– era formar els alumnes en l'aspecte teòric i pràctic "per ensenyar[-los] a vendre teixits, comestibles, robes confeccionades, curtits, perfumeria i altres articles". Encisat pel funcionament i pel nivell d'aquesta escola de venedors, fins al punt d'ironitzar que li havien vingut temptacions d'abandonar la ploma i el despatx per dedicar-se a vendre "coses, fossin les que fossin", Bellmunt detallava els aprenentatges que s'hi impartien:

Els joves venedors i les noies de les cases de confeccions aprenen a disposar elegantment un aparador o una vitrina. Estudien la manera de conèixer la psicologia del comprador, no solament per decidir-lo a fer una compra sinó per suggerir-li noves adquisicions i lligar-lo definitivament a la casa. Es donen classes d'idiomes –francès i anglès, molt especialment– i cursos de geografia comercial i ensenyament indicat per a cada especialitat, des del simple venedor de botiga al gran comissionista.

Bellmunt considerava que aquesta escola era ideal per fornir de bons venedors, viatjants i representants del sector comercial, per millorar-ne la professionalitat i, també, per actuar com a "lubricant incomparable per a multiplicar el rendiment de la nostra economia pública".

CODA

Amb l'adveniment de la República, l'abril de 1931, el radi d'acció del periodisme de Domènec de Bellmunt s'estendrà a altres publicacions entre les quals cal destacar el diari *La Rambla*, del qual arribarà

² Cal tenir present que Bellmunt escrigué aquests articles simultàniament als que tramet al diari l'lediatà *La Jornada*. Vegeu Camps-Foguet 2017: 33-42.

a ser director. Una nova època que retrata en aquests termes:

Existia un companyerisme sincer entre el redactors i col·laboradors de la premsa d'aquell temps, malgrat pertànyer a ideologies diferents i, sovint, oposades. Es contestava alguna vegada des de la secció política a un adversari, amb més o menys virulència, segons la febre general del moment. Però els periodistes, entre ells, mantenien sempre relacions cordials de bona companyonia (Bellmunt 1978: 53).

A més, l'interès de Bellmunt pel reportatge i pel retrat desembocarà en els volums *Homes de la terra* (1933) i *Figures de Catalunya* (1935), que esdevenen una síntesi de bona part dels trets, memorialístics i ficcionals, que especien els articles de *Mirador* i d'*Imatges* que hem resseguit. Ambdós llibres responien a un mateix objectiu: divulgar un conjunt de personalitats rellevants de la Catalunya republicana, tal com ho reflecteixen, de manera precisa, els títols, d'una marcada sinonímia (vegeu Camps 2015: 61-73). Bellmunt hi traspuava una ideologia catalanista, republicana d'esquerres que és la que l'acompanyarà al llarg de tota la seva trajectòria vital i intel·lectual, fins i tot en els difícils anys de l'exili (vegeu Camps & Foguet 2014: 143-162).

ELS ANNEXOS

Completem el nostre treball amb dos annexos. El primer inventaria les col·laboracions de Domènec de Bellmunt a *Mirador* i a *Imatges*. El segon reproduïx quatre peces publicades a *Mirador*, dos dels reportatges i dues de les entrevistes, que esdevenen una mostra representativa de la diversitat d'interessos amb què va desenvolupar l'activitat periodística en aquest setmanari. Hem procurat transcriure els textos amb fidelitat; únicament ens hem limitat a esmenar-hi les escasses vacil·lacions ortogràfiques i a adequar-hi la puntuació i l'accentuació a les normes vigents.

ANNEX I. ARTICLES DE DOMÈNEC DE BELLMUNT PUBLICATS A MIRADOR I A IMATGES

Mirador (1929)

1. "La presó de dones", núm. 3 (14 de febrer), p. 2.
2. "Una estona amb Güell i Ferrer", núm. 7 (14 de març), p. 2.
3. "Una estona amb Josep Maria Guilera", núm. 9 (28 de març), p. 2.
4. "Els projectes de Josep Fontbernat", núm. 12 (18 d'abril), p. 2.
5. "Una intervist literària amb Don Miguel de

- Unamuno", núm. 12 (18 d'abril), p. 4.
6. "Un almirall oblidat i un navilier satisfet", núm. 16 (16 de maig), p. 2.
7. "Tres diplomàtics a Montserrat", núm. 19 (6 de juny), p. 4.
8. "Anècdotes diplomàtiques. Després de la reunió de Madrid", núm. 21 (20 de juny), p. 3.
9. "Pepe Marqués i la seva perla antillana", núm. 25 (18 de juliol), p. 5.
10. "Què pensen els nostres homes del projecte de Briand? (I)", núm. 26 (25 de juliol), p.
11. "Artículos numerados", núm. 27 (1 d'agost), p. 2
12. "Què pensen els nostres homes del projecte de Briand? (II)", núm. 28 (8 d'agost), p. 3.
13. "Una conversa amb un representant de Sandino", núm. 34 (19 de setembre), p. 3.
14. "Francesc Domingo ens parla de la seva exposició", núm. 34 (19 de setembre), p. 7
15. "Dues polítiques", núm. 35 (26 de setembre), p. 3.
16. "L'abraçada d'Orient", núm. 38 (17 d'octubre), p. 3
17. "Una estona amb Isabel Sandy", núm. 40 (31 d'octubre), p. 4
18. "Els vagabunds de Barcelona", núm. 45 (5 de desembre), p. 2.

Imatges (1930)

1. "El senyor Joaquim Maluquer i Viladot, president de la Diputació, jardiner i avicultor", núm. 1 (11 de juny), p. [3-4].
2. "Acció Catalana davant el moment polític", núm. 4 (2 de juliol), p. [3].
3. "El «Rat Penat» i la seva senyera a Barcelona. València i Catalunya", núm. 6 (16 de juliol), p. [4] (signa D. P.).
4. "Com s'aprèn a vendre", núm. 8 (30 de juliol), p. [5].

ANNEX II. ELS TEXTOS

1. La presó de dones

Havia passat centenars de vegades per la Ronda de Sant Antoni, del carrer d'Aldana fins al Marqués del Duero, i sovint m'havia preguntat jo mateix: què dimoni deu ésser aquest casalot infecte que desllueix tot un tros de Ronda? Algú em digué un dia que aquell edifici externament repugnant era la presó de dones...

Avui m'he decidit a entrar-hi. No portava cap recomanació per cap funcionari de la presó, ni cap lletra de presentació per al director. Em constava per endavant que algun altre company de periodisme havia fracassat en el seu intent de visitar la presó de dones amb propòsits periodístics. He baixat les escales

d'aquell carrer pudent i ombrívol i m'he aturat un instant a la porta de la presó. L'entrada, almenys de dia, no té cap aparença d'establiment penitenciari. A mà dreta, una escala espaiosa que us deixa en un entresol, davant d'una porta tancada amb un gran forrellat i una reixa amb finestra que s'obre quan sona el timbre.

A mà esquerra, i tancat per una petita portella de ferro, hi ha un curt passadís que comunica amb l'interior. Hom té la impressió que aquest passatge és fet exprés per entrar-hi les detingudes. Apreto el botó del timbre i, després d'un gran soroll de forrellats que gemeguen, s'obre la porta i apareix un porter uniformat que em pregunta, molt amablement, què se m'ofereix.

–M'interessa, abans que tot, saludar el senyor director de la presó, al qual desitjo demanar algunes dades informatives sobre aquest establiment.

L'home m'escolta amb molta atenció i em prega que vulgui esperar-me un instant. Mentre espero que torni, intento atansar-me al braser que hi ha en aquell final del passadís i que espetega d'angúnia en un ambient fred i humit. M'espero tan poca estona que no tinc temps d'acabar-me de refredar. El porter torna somrient i em diu que el segueixi. Seguim l'ample passadís. A mà esquerra, tafanejant d'esquitllada, veig un locutori on hi ha una dona darrere la reixa, i a l'altra banda, escrivint damunt una taula, un senyor jove que la interroga. És el locutori especial per als advocats... A mig corredor una germana de la caritat parla un moment d'afers de l'interior de la presó, amb el porter que m'acompanya. Soc introduït en un despatx on l'únic que manca és un bon radiador de calefacció central. El senyor director ens acull cordialment i la seva amabilitat ens desanima.

–Em sap greu –ens diu després d'informar-se dels nostres propòsits– de no poder-vos complaure en tot el que desitgeu. Ordres especials m'ho impedeixen. De totes maneres –afegeix–, em serà molt agradable de facilitar-vos totes les dades que pugui...

–Quines dones malauradament famoses en el terreny de la criminalitat recordeu que hagin estat en aquesta presó?

–Barcelona, gràcies a Déu, no ha estat mai pròdiga de dones criminals. Potser les recloses més cèlebres que han passat per aquí han estat l'Enriqueta Martí i la Cotxerets. Actualment només hi ha la Josepa Fuertes, acusada d'homicidi per un crim comès al carrer de Trafalgar, que sigui pròpiament tancada per un delictes de sang.

–N'hi ha moltes, de preses?

–Poquíssimes, en comparació amb d'altres temps. No arriben a quaranta, i es dona el cas que no hi

hagi detingudes governatives. Predominen, per regla general, les acusades de delictes de furt.

–Joves?...

–Gairebé totes. És rar el cas de la dona que passi dels quaranta anys. Ja he dit que el que més abunden són les minyones, algunes gitanes i dones públiques acusades de furt, lesions o tràfic de drogues.

–Hi ha tallers per a les recloses?

–N'hi ha, però es pot dir que no funcionen. Aquesta presó no és un penal, car aquí només hi venen preventives que hi solen fer poca estada. Abans el gros contingent el donaven les quinzenàries, però ara ja no hi venen, car se segueix el procediment, més pràctic i més lucratiu, d'imposar multes.

–Són fitxades en ingressar a la presó?

–Són inscrites al Registre general de la presó i al d'empremtes digitals.

–És de règim comú o cel·lular?

–Aquest establiment, com els altres de la seva classe, és de règim comú. Hi ha, però, dormitoris i patis exclusius per a les menors i cel·les de preferència.

–Quines hores tenen de sortida als patis?

–Des que es lleven fins que es fa fosc. Poden ésser-hi tot el dia... Sentiu aquesta remor de veus i aquestes rialles? Són elles que són al jardí...

En aquest moment, un funcionari de la presó entrà al despatx i reclamà el director...

–Em perdonareu uns instants, veritat? Soc amb vós de seguida...

En veure'm sol, no vaig poder resistir la temptació de mirar per la finestra que donava al pati d'on pujava aquella remor de multitud. Vaig obrir la portella tímidament. A baix, a la vora de la paret del pati, cobert per un tros de galeria, es veien vint o trenta dones assegudes, les unes cosint, les altres parlant, sense fer res, algunes silencioses i amb aire preocupat aguantant-se el cap amb les mans.

Una cosa, però, em commogué. Tres o quatre recloses tenien criatures a la falda. N'hi havia una que tenia un infant de pocs mesos al pit... En un angle, vora un massís de plantes decoratives, una monja venerable parlava amb una reclosa...

En sentir els passos del director que tornava, vaig tancar la finestra i em vaig asseure vivament davant la seva taula com si no hagués passat res.

–Són pacífiques les vostres detingudes?

–Molt. De vegades fins fa estrany que dones responsables de crims o actes reprotxables es portin tan bé a la presó. La mateixa Josepa Fuertes, llevat d'algunes rareses com la de dir que no es fa amb les seves companyes perquè totes són unes criminals, es porta com un anyell. L'única nota discordant la donen les lliurades als alcaloides; quan troben a faltar la droga

habitual, perden el control d'elles mateixes i cometen violències de tota mena: es rebelquen, xisclen, ploren... Àdhuc els veïns de les Rondes deuen sentir-les. I com que aquí no es disposa de mitjans per tractar-les, se les enduen al manicomi.

–No hi ha hagut mai cap intent d'evasió?

–Durant els anys que jo soc aquí, mai. Com a cas curiós, però, us explicaré el d'una dona que es feu passar per cega amb tanta habilitat que resistí totes les proves i convencé a tothom. El patronat de N. D. de la Mercè es compadí del cas d'aquella dona i aconseguí el seu indult. I bé. Les germanes de la Caritat l'acompanyaren a la porta i volien guiar-la fins a casa seva, però en ésser al carrer ella digué que ja hi veia.

–Un miracle, un miracle! –exclamaren les monges. Aleshores la cega de conveniència digué a les monges que no hi havia tal miracle, sinó que havia simulat la ceguera per obtenir la llibertat.

–I el règim de càstigs?

–Afortunadament s'utilitza molt de tard en tard. Consisteix, segons la gravetat del cas, a incomunicar la detinguda o en la seva repressió davant del director o la Junta de Disciplina.

Recordant l'espectacle que havia vist feia uns instants des de la finestra, vaig preguntar al director:

–Hi ha mares amb infants de llet?

–Sí, n'hi ha algunes. Per terme mitjà, sol haver-hi quatre o cinc parts anuals. Les mares poden tenir els infants menors de quatre anys aquí.

–I quan passen de quatre anys?

–Aleshores se n'encarrega la Junta de Protecció a la Infància...

Pobres infants, empresonats fins als quatre anys, com llurs mares culpables. Criatures innocents que a l'allada de llur infantesa ja es troben entre quatre parets, sense conèixer l'alegria dels matins assolellats de la Plaça de Catalunya.

Fa una llarga estona que parlem amb el director i donem l'entrevista per acabada.

–Què hi ha allà baix? –pregunto, assenyalant el final del corredor.

–L'accés a les dependències de la presó: refetors, dormitoris, capella, taller, patis... Com podeu veure de fora estant, aquesta casa sembla una cosa, i de dintre no és tan menyspreable.

–Així creieu que polint un xic la façana i les parets exteriors?...

–Ja n'hi hauria prou, indubtablement.

L'optimisme o, potser millor, el conformisme del director m'havia influenciat un xic, però en ésser novament al carrer i sentir com m'oprimia l'olfacte aquella pudor d'escombraries podrides dels carrerons del districte cinquè, vaig canviar radicalment d'opinió...

Domènec de Bellmunt, "La presó de dones", *Mirador*, núm. 3 (14 de febrer de 1929), p. 2.

2. Un entreviu literari amb don Miguel de Unamuno

Diuen que pel juliol i fins a l'octubre es concentren a Biàrritz tot el luxe, tota la bellesa i tot l'or de la terra. El Carlton, el Palace, Belle-vue i el Gran Casino es converteixen en magnífics estoigs d'argenteria, de bondat i d'orgull. Biàrritz és un indret privilegiat on la muntanya vorejant la mar, els rius, les flors i el clima hi han posat la meitat de la seva gràcia. L'altra meitat la hi han posada indiscutiblement els prínceps que, des de Napoleó III fins al príncep de Gal·les, passant per tota l'aristocràcia russa d'avantguerra, han acudit cada estiu a la seva platja. Això vol dir que les gràcies naturals de Biàrritz amb tot i ésser remarcables no justificarien per elles soles la renomada universal que gaudeix. La vanitat, l'esnobisme i la innegable tradició de luxe i distinció que envolta la perla de la costa basca, en fan el centre ideal de l'alta societat cosmopolita...

Les injustícies de la humanitat capriciosa i variable salten precisament a la vista recurrent a peu, en tren o en automòbil, la riba atlàntica del país basc francès pel tros de zona marítima anomenada Costa d'Argent, Guetary, St. Jean de Luz, Hendaia... tenen unes belleses naturals, un atractiu, un colorit i una gràcia que no us farien enyorar Biàrritz. La platja d'Hendaia és, sobretot, quelcom de magnífic i deliciós, pel meu gust tant o més interessant que la de Biàrritz.

Hendaia, porta d'Espanya

La frontera atlàntica d'Espanya difereix com un brillant autèntic d'un cul de got, de la frontera mediterrània francoespanyola. I no és que Cervera [de la Marenda] sigui un indret mancat de gràcies naturals amb tot i no posseir les d'Hendaia. És que els pescadors, els mariners i els pagesos catalans de Cervera no s'han captivat gaire d'explotar els avantatges de casa seva. A Hendaia, en canvi, hi ha una vila moderna aixecada davant de la platja que és una meravella d'elegància, de pulcritud i de gust. De Biàrritz a Hendaia hi ha, poc més o menys, tres quarts d'exprés. El trajecte és tan ric en paisatge que no teniu temps de trobar el viatge llarg. Vaig arribar a Hendaia vila (a tres quilòmetres de la platja) que eren les nou del matí. Ignorava l'adreça de don Miguel de Unamuno, al qual sabia habitant Hendaia des de fa dos o tres anys i vaig preguntar-la, en sortir de l'estació, a un jove que llegia *La Petite Gironda*, diari de Bordeus, al davant de la parada dels tramvies.

–Perdoneu-nos... Per atzar coneixerieu l'il·lustre

escriptor espanyol don Miguel de Unamuno i sabríeu el seu domicili a Hendaia?

El nostre interlocutor ens va mirar sorprès, potser amb una mirada de reconvençió que ens feu enrogir de rubor. La seva mirada ens semblà que volia dir: "però com voleu que no conegui a don Miguel?" En un francès marcadament meridional, el jove al·ludit ens contestà:

–Ja ho crec que el conec! Qui no el coneix a Hendaia? Si voleu parlar-hi, veniu aquesta tarda al cafè X.... de dues a tres...

El trist del cas era que jo no podia esperar-me a Hendaia fins a les tres de la tarda, car havia de tornar a Biàrritz amb el tren de dos quarts de dotze. Vaig decidir adreçar-me a un xofer de taxi i li vaig fer la mateixa pregunta. Ens contesta:

–Don Miguel acostuma a anar al cafè X.... de dues a tres de la tarda...

–Però no sabeu on viu?

–No ho sé, però probablement deu viure a l'hotel Euskalduna...

–Anem-hi, doncs?...

–El xofer engegà, travessàrem Hendaia vila, seguïrem un passeig que conduïa a la platja i el cotxe parà al davant d'un hotel luxós. Don Miguel, però, no hi vivia. El "maître" de l'Euskalduna ens donà l'adreça exacta i al cap de mitja hora érem rebuts per l'autor d'*El sentimiento trágico* en un modest hotelet de la vora de l'estació.

Enyorança

Una cambra senzillíssima oberta de bat a bat. Un llit dels que a París en diuen de "garçon", una taula plena de llibres i papers, dues cadires i un lavabo amb un rentamans, on don Miguel tenia, en aquell moment, una colla de segells de correu que s'humitejaven per facilitar-ne la separació del tros d'envelop on estaven apegats.

Una conversa literària

Don Miguel ha estat poc a Barcelona. Ell mateix ens ho diu. Fa una colla d'anys que no llegeix llibres catalans i per això no està al corrent de l'actualitat literària a Catalunya. Quan era a Salamanca, però, li agradava molt llegir obres catalanes. Per lligar conversa i facilitar l'evocació dels seus records sobre les nostres coses, retrèiem la seva temporada d'estància a París, de 1924 a 1925. En aquell temps don Miguel havia parlat hores i hores amb Josep Pla, Francesc Madrid, Corpus Barga, és a dir, amb els periodistes catalans i madrilenys que residien a París. Després de la seva

habitual penya de La Rotonde, don Miguel marxava passejant lentament cap al seu hotel, conversant sobre coses polítiques, artístiques i literàries amb el talent i la gràcia de conversador que li és característic.

L'actualitat literària d'en Pla ens fa preguntar a don Miguel si ha llegit alguna de les obres d'aquest escriptor. Ens diu que no. De totes maneres, té un concepte de Josep Pla que transcrivim fidelment:

–Es un periodista muy inteligente, pero con todo el carácter de un ampordanés socarrón, cuyo sentimiento es difícil de adivinar.

A poc a poc don Miguel va recordant noms d'autors catalans. Tot apretant nerviosament una boleta feta amb molla de pa tendre, que no abandona mai, ens pregunta:

–Y ese José María de Sagarra, ¿qué hace?...

Vaig contestar-li que desplegava una gran activitat com a novel·lista, com autor dramàtic i sobretot com a poeta. Precisament –vaig dir-li– no fa gaire que ha publicat un magnífic poema de deu mil versos, titulat *El comte Arnau*.

Don Miguel fa un gest de malhumor i ens diu:

–¿Todavía con el Conde Arnau?... Y ¿qué tal ese poema?

Com a informador vaig dir-li que era molt discutit i que això em semblava un símptoma d'alta qualitat. Don Miguel, però, es veu que no sent cap feblesa per l'autor d'*All i salobre*, car ens diu:

–¿Qué le diré a usted? Se me figura que Sagarra es un hombre rencorosillo de pequeñas pasiones, como aquel Eugenio d'Ors que vino a Madrid. Siempre he tenido la impresión que ese poeta es una especie de *cocotte* de la literatura catalana...

Després ens parla de Pous i Pagès, contant-nos que Pere Coromines li feu descobrir el valor dramàtic de *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*.

–No la había leído todavía y Corominas la vió en mi biblioteca. Tuve una gran sorpresa. Es de lo mejor que he leído de novelas catalanas...

Tot regirant la boleta de pa, va recordant noms i obres: ens parla de Joaquim Ruyra, de Nicolau d'Olwer, de Víctor Català, de Josep Maria de Sucre. Un dels literats catalans que més simpaties mereix a don Miguel és Alexandre Plana. Fa uns anys que Plana va traduir-li *Niebla* i sembla que aquesta traducció va tocar-li el voraviu del cor.

–Ninguna otra traducción, de las once que se han hecho de *Niebla*, me ha causado tanta impresión. Plana fué el hombre que vió mejor la obra, que comprendió el alma del libro y que adivinó la intención del autor.

Les seves activitats literàries en l'actualitat. Una frase de Cambó

Don Miguel ens explica que des que és a Hendaia escriu molts versos i que alguns amics seus de l'Argentina volen editar-li *El romancero*. En poc temps, però, ha escrit tres obres teatrals: *El otro*, *El hermano Juan* i *Tulio Montalbán...* Però el que més el preocupa en aquest moment són les traduccions estrangeres que es fan de les seves obres:

–La casa Stock, de França –ens diu– va a publicar dentro de poco una traducción de *La tía Lola*, que será la séptima obra que se me traduce al francés.

Preguntem a don Miguel quin, de tots els seus llibres, ha estat el més traduït.

–*Niebla* –ens respon de seguida. Y se comprende porque es el libro que puede interesar más fuera de España. Otro libro muy traducido también y del cual se ha hecho una magnífica traducción inglesa es *El sentimiento trágico de la vida*.

A nosaltres ens sembla, francament, que aquest darrer llibre és el millor de tots els de don Miguel. L'autor, però, està enamorat de la novel·la *Abel Sánchez* i ens explica per què:

–Es un libro que me costó un gran esfuerzo moral escribirlo. Ya sabe usted que en mis obras escasea el elemento decorativo y, en cambio, abunda la acción. Además, en España, la envidia –la gran pasión de Abel Sánchez– es una gran fuerza dramática racial. Y a propósito la envidia es también muy catalana. ¿Sabe usted qué me dijo una vez Cambó... –la única vez que le vi, en la plaza Mayor de Salamanca? Pues me dijo “que la envidia había nacido en Cataluña”... ¿Qué le parece a usted?

Em vaig quedar una mica parat i vàrem convenir, al capdavant, que caldria trobar la fe de naixement. Els seus motius devia tenir el senyor Cambó per honorar a Catalunya amb l'infantament d'una perla així... Don Miguel, fort i jove a desgrat de la seva barba blanca, acuirassat sempre amb el seu pitet negre de pastor protestant, es canvià la boleta de la mà, per un instant, i ens estrenyé efusivament la nostra dreta amb una franca mirada de comiat...

Domènec de Bellmunt, “Un entreviu literari amb don Miguel de Unamuno”, *Mirador*, núm. 12 (18 d'abril de 1929), p. 4. (L'article és il·lustrat amb un dibuix de Miguel de Unamuno per Bagaria i datat a “Hendaia, abril”.)

3. Un almirall oblidat i un navilier satisfet. Un entreviu amb els monuments de Barcelona

Aquell barceloní mitjà que se'm posà a plorar perquè no sabia una paraula del senyor Güell i Ferrer, el mateix que creia, equivocadament, és clar, que l'heroi del monument del carrer de les Corts era *un tal baró de Güell*, propietari d'un magnífic parc situat a Sant Josep de la Muntanya, estava convençut que l'estàtua que s'aixeca al mig de la plaça de Medinaceli, entre el carrer Ample i el Passeig de Colom, era el del propi duc de Medinaceli en persona.

Si no estiguéssim escarmentats per la nostra enquesta de la Gran Via, creuríem que la ignorància del barceloní mitjà respecte al monument de la plaça de Medinaceli era deguda, exclusivament, a la confusió del nom de la plaça i a la suposició que l'estàtua del centre estigués dedicada al mateix personatge, tal com passa, per exemple, una mica més amunt, amb la plaça d'Antoni López i el seu monument. Però no. No és això. El barceloní mitjà comença per no saber gran cosa del duc de Medinaceli i això és una prova eloqüent d'aquest desinterès o d'aquesta ignorància que manté respecte dels monuments de la ciutat.

Si visiteu la plaça de Medinaceli un matí d'un dia nuvolós, un matí d'hivern, amb un tel de boira i una mica de glaç que cremi la gema dels dits, tindreu la impressió que us trobeu en un “square” parisenc.

Sovint, del port puja un núvol de fum exhalat pels pulmons dels vaixells i s'esgarria damunt dels grisos edificis de la Barcelona vella. El color cremat de les cases, la humitat que es respira, la fredor d'aquell monument elevat que s'aixeca damunt d'una font amb faunes i sirenes, us arriba a donar la impressió que no sou pas a Barcelona i a quinze metres de la Mediterrània...

Plaça de Medinaceli. Matí boirós de març. Uns jardiniers rejuveneixen un massís brodant plantes verdes en unes franges decoratives. El guarda del jardí s'ho mira, per fer alguna cosa. En un banc, davant mateix de la font, una colla d'obriers vestits de blau discuteixen quelcom molt important.

Dono el tomb a la plaça a la recerca d'alguna impressió que valgui la pena i em trobo amb una sorpresa. En una casa del xamfrà superior que dona al carrer Ample veig una làpida que diu:

“En aquest lloc, aleshores ocupat per l'antic casal dels comtes de Santa Coloma, nasqué, l'any 1824, Josep Anselm Clavé, músic i poeta popular...”

Vet aquí una cosa que no sabia... Anant pel món sempre es fan descobriments...

–Aquesta plaça –em dic interiorment– té un relleu ben important: hi nasqué en Clavé, diuen que fou

subvencionada pel duc de Medinaceli i ostenta, al bell mig, l'estàtua d'en Galcerà Marquet...

Sí, senyors, sí. L'estàtua de la plaça de Medinaceli és la de Galcerà Marquet i no la del duc de Medinaceli com es creuen molta gent. Sembla mentida el nombre de barcelonins que han confós el nom de la plaça amb el personatge del monument. Jo vaig parlar amb una vintena de veïns de la plaça i només en vaig trobar un, un de sol, que sabés que el senyor de l'estàtua no era el duc de Medinaceli. Aneu llegint les respostes que vaig rebre, que ja us asseguro jo que són edificants.

A la porta d'una casa consignantària de vapors pregunto a un jove elegant, d'uns 25 anys, que mira vers la plaça:

–Voldrieu dir-me a qui està dedicada aquesta estàtua?

L'home no dubta gens:

–Al duc de Medinaceli –em contesta convençudísim, mirant-me compassivament com volent dir: “on vas pel món sense saber això?”

–I qui és el duc de Medinaceli?

–Ah, això sí que no sabia dir-li.

Dos segons després al dintell de la porta d'una agència de transports. Un respectable senyor d'uns seixanta anys; amb un aire de barceloní que espanta.

–Perdoni, senyor... Que seria tan amable de dir-me què representa aquesta estàtua?

L'home em diu de seguida:

–El duc de Medinaceli.

–M'han dit que no ho era? –jo li dic.

–Que aquest no era el duc de Medinaceli? Doncs, miri, l'han ben enredat. Ja pot pujar-hi de peus.

–Bé, doncs... Que podria indicar-me quina mena de personatge fou el senyor duc de Medinaceli? Li confesso que no tinc la menor idea de...

–Home –em diu gratant-se un xic el cap–, jo només sé que havia estat duc... però em balla pel cap com si hagués sentit a dir que era un “ganadero” de molta fama... No li sembla a vostè... “Toros del duque de Medinaceli...”. Sí, sí... Ara que ho recordo: “ganadero, ganadero...”

–Molt agrait...

Faig la mateixa pregunta a un venedor de diaris del carrer Ample i em contesta:

–Home de Déu, aquesta estàtua és la del duc de Medinaceli...

–N'està segur?... –preguntem.

–No faltaria altra cosa que no sabés...

Al costat: hi ha una cotxeria. Entrem. Surt un simpàtic cotxer, en cos de camisa, amb un raspall a la mà...

–Ecolti i perdoni. He d'escriure quelcom sobre aquesta plaça i em trobo en un compromís. Els uns

em diuen que l'estàtua del mig és la del duc de Medinaceli...

–És clar –interromp.

–No és tan clar, car d'altres em diuen que el tal duc només té el nom de la plaça, però no el monument, que és d'un altre senyor, un tal... com dintre m'han dit, ara...?

–No s'encaparrí. Veurà, esperi's un xic i ho aniré a consultar al senyor Roure, que en sap un niu d'aquestes coses. Però a mi, em sembla que és el duc de Medinaceli.

No em fa esperar gaire. Baixa desesperat amb una gran expressió de sorpresa, i tot atansant-se vers mi, diu:

–Ja tenia raó vostè, ja. Aquest “paio” és un tal Marquet. El senyor Roure m'ha dit que era un “mariner”... Ves quines coses. Per la Candelera va fer dinou anys que soc aquí i sempre m'havia cregut que aquest “paio” era el duc de Medinaceli.

Si no arriba a ésser el senyor Roure, doncs, ens trobem que no podem dir que “una persona” ens havia parlat de Galcerà Marquet. Es feia difícil conversar amb l'estàtua, perquè és de les més altes dels monuments barcelonins, i no duia l'escala a propòsit. El gran almirall, que es passa les hores mortes mirant vers la mar, és una persona molt atenta. En constatar el meu nerviosisme per no poder pujar dalt del monument i parlar amb la seva estàtua, l'almirall Galcerà Marquet em digué, aprofitant un moment en què érem sols a la plaça, que em dispensava de l'interviu.

–Digueu que m'avorreixo sobiranament, que envejo les estàtues de la Plaça de Catalunya, tan admirades per tothom i tan distretes sempre amb la quitxalla que juga. Que tinc la sensació d'ésser una mena de “monument desconegut” perquè ningú no té la menor idea de qui soc...

Digueu que em posin un cartell a la mà o al clatell, si s'ho estimen més, però que diguin que un servidor i el duc de Medinaceli no hem estat parents ni de lluny.

I digueu, finalment, que m'he passat una vida molt amargada sentint passar barcelonins i àdhuc guies oficials per sota el meu monument, cridant prou fort perquè jo pogués sentir-los dir: “Aquesta estàtua és la del duc de Medinaceli...”. Em feia molta pena, molta pena...

* * *

Pel mateix Passeig de Colom vaig arribar-me a la plaça d'Antoni López per tal de saludar el senyor marquès de Comillas. Vaig trobar-lo encantat mirant embadalit la façana de la nova casa de Correus, conservant la seva elegant “pose” de gran polític que es fa retratar o que va a pronunciar un discurs.

La meua missió, però, no era certament la d'entretenir-me mirant l'estàtua del gran naviler, sinó d'assabentar-me en quin grau de popularitat, d'afecte o de prestigi el tenen els nostres ciutadans barcelonins...

En un dels costats de la plaça, però ja en el carrer de la Fusteria, hi ha una espardenyeria avantguardista batejada amb el nom brillantíssim: "La veu del poble espanyol". A la porta hi ha un senyor d'aires molt respectables al qual goso preguntar si voldria dir-me quelcom del monument que teniem al davant:

–Aquest monument –em diu el cavaller al·ludit– és el monument dedicat a Antoni López...

–Ah! Molt bé... Molt bé... I perdoni que sigui tan curiós, però faria el favor de dir-me qui fou? I què feu Antoni López?

L'interpel·lat em mira perplex, gairebé molestat per la meua indiscreció...

–Ja veurà –em diu– ja li seré franc; d'aquest home només n'he sentit a dir que era molt ric i que com aquell que diu va pagar-se el monument ell mateix...

Aquest primer interpel·lat fou, indubtablement, el que anava més ben orientat, car del restant de la meua enquesta en sortiren coses tan divertides com aquestes:

–Creo que fue un abogado de fama.

–Un marquès amb molta pasta.

–Un polític de gran influència a Madrid.

En la meua excursió matinal pel Passeig de Colom m'havia embrutat les sabates de pols. Un diligent cirabotes que s'adonà de la meua inelegància mentre jo badava davant del monument es va oferir a deixar-me les sabates com un mirall en un tres i no-res. Jo que vaig acceptar.

Mentre feia malabarismes amb el raspall passant-se'l de l'una mà a l'altra, el cirabotes va preguntar-me:

–Es usted extranjero...?

Li vaig dir que sí, per veure què diria.

–Le gusta este monumento?

Vaig contestar-li que *molt*, però no sabia què representava. Aleshores el cirabotes em digué, amb tot l'aplom:

–Pues es la estatua de un gran poeta. Don Antonio López. Ya lo creo. Un gran poeta... Ahora que en el extranjero se le conoce más por su nombre completo: *don Antonio López de Vega*...

Li vaig donar dos rals de propina...

Domènec de Bellmunt, "Un almirall oblidat i un navilier satisfet. Un entreviu amb els monuments de Barcelona", *Mirador*, núm. 16 (16 de maig de 1929), p. 2.

4. Els vagabunds de Barcelona

Fou per pura casualitat que vàrem descobrir, l'altra tarda, un centre desolador per on han passat i per on aniran passant tots els vagabunds, tots els captaires i tots els morts-de-gana de Barcelona.

Eren les set del vespre. El carreró, estret, fosc com la gola d'un llop, semblava un racó suspecte de barri baix, gairebé subterrani. Una corrua de dones prematurament velles, vestides de parracs, despentinades, portant en llurs braços criatures, mocoses i anèmiques, s'afilera a la porta d'un pati.

Un guàrdia mantenia l'ordre.

L'entrada al pati era barrada per una porta de ferro plegable que el guàrdia mantenia mig oberta. Les dones parlaven molt; les criatures ploraven. La fila donava evidents senyals d'impaciència...

–Silenci! –exclamà l'agent de l'autoritat.

Les dones seguien parlant. Les criatures plorant.

–Silenci, dic! –repetí el guàrdia, aquesta vegada en un to més enèrgic.

Les dones aleshores emmudiren en sec. Àdhuc els infants es miraren amb un gran esporugüiment aquell home uniformat i estroncaren, per un instant, llur plor.

Al cap d'una estona el guàrdia acabà d'obrir la porta de ferro i les dones s'apretaren per tal de poder entrar les primeres. Entremig de les dones i les criatures es veia algun noi jovenet, de dotze a quinze anys com a màxim, que també s'arranjava per conservar el seu número a la cua. També hi havia quatre o cinc ancianes, no pas més. Totes les altres tenien l'aire de mares de família envellides per la misèria, l'excés de treball, les malalties...

–Potser no n'hi haurà per tothom! –exclamà una veu de l'interior. I després afegí:

–Primer els que tinguin bons de beneficència!

El grup de dones irrompé vers una saleta reduïda, a l'entorn de la qual hi havia bancs de fusta per seure i, al fons, una finestreta per on, segurament, s'havia de despatxar quelcom. Les dones tragueren uns pots de llauna de llurs senalles i esperaren resignadament que els arribés el torn.

Era que hom havia de repartir petricons de llet, primerament als pobres que exhibissin vals de beneficència. La quantitat restant havia d'ésser repartida, equitativament, entre els altres.

La distribució dura una estona molt curta i resulta un espectacle emocionant. A mesura que van distribuïnt-se petricons el dipòsit minva, naturalment. Els darrers de la fila manifesten llur neguit amb unes mirades que fan pietat. Les dones allarguen el coll per veure si encara els en tocarà una mica. Generalment, poca o molta, n'hi sol haver per a tots.

L'escena és idèntica a la de les sopes populars, de les cuines per a pobres. Aquesta institució creada per l'Ajuntament de Barcelona és una secció de Beneficència Municipal que hauria d'ésser ampliada. Molta gent necessitada ignora que existeixi. De llet, però, no en sobra mai.

Aquella tarda en mancà.

Després que fou vessat el darrer rajolí de llet dintre un pot de porcellana pelada que ofería una noieta de dotze o tretze anys, vàrem sortir. En aquell moment, però, ens vàrem adonar d'una dona que duia un infant al braç i que sortí apressadament pel pati de la Comissaria de Beneficència, pati que dona, per la part posterior, al carreró que mena a l'Hospital de la Santa Creu. La dona es va aturar, dissimuladament, davant les finestres d'un cobert vulgar que el mateix podia ésser un magatzem, que una botiga o que un garatge.

No era, però, ni l'una cosa ni l'altra.

Era la presó provisional dels vagabunds i dels captaires detinguts per la brigada especial. Dos xicots, joves, bruns, agitanats, coberts amb boines, treien el cap per la petita finestra de llur presó. La dona s'hi atansà ràpidament, parlà un instant, els donà quelcom, i sortí corrents vers el fosc carreró de l'hospital. El guàrdia venia...

Moments després hi vàrem passar nosaltres. Els detinguts ens cridaren:

-Senyoret, una mica de tabac!

-Un cigarret!

-Una caritat!

Tots eren menors de vint anys.

-Qui sou i què feu, aquí? -vàrem preguntar-los.

El més garlaire i el més decidit contestà en nom de tots:

-Som obrers sense feina que ens hem vist obligats a demanar caritat. La brigada especial ens ha portat aquí, detinguts.

-I ara on us portaran.

-A l'Asil del Port. Senyoret, una mica de tabac abans no miri el guàrdia!

-A tots us varen agafar a la vegada?

-Jo dormia en un banc de la Rambla! -diu l'un.

-Jo demanava caritat davant d'un teatre! -fa l'altre.

-A mi m'agafà la brigada a la terrassa d'un cafè del Paral·lel -feu un tercer.

No em varen dir, però, que tots eren clients d'aquella presó benèvola i de l'Asil del Port, on els obliguen a sortir de llur mandra inguarible fent-los fer paquets de serradures, paquets de terra d'escudelles i altres treballs senzills que hom els retribueix poc o molt.

Tots aquells feien la cara de murcians. Dos eren oriunds de Cartagena. D'altres eren d'origen indeterminat. Són gent acostumada a viure de l'esforç

d'altri, sempre al marge de la llei.

La brigada especial els coneix a tots, d'una hora lluny. En general, solen donar si fa o no fa la mateixa excusa:

-Veníem a Barcelona a cercar treball i no n'hem trobat... a l'últim ens hem vist obligats a demanar almoïna...

És una excusa fina, susceptible d'enternir. No costa gens, però, d'endevinar quins són els obrers autèntics que en un moment de fam i desesperació s'han vist obligats a estendre la mà o a vagar pel districte cinquè a la recerca d'un portal acollidor. Generalment aquests són molt rars.

Abunden, en canvi, els professionals del vagabundatge, els que exploten els sentiments caritatius dels transeünts recorrent a la cantarella enternidora, simulant desgràcies i àdhuc insultant el públic quan aquest no es deixa commoure o no és prou generós.

A un agent de la brigada especial vaig preguntar-li quina mena de gent abundava al país dels vagabunds professionals:

-Gent jove, xicots sobretot.

-Tots els envien a l'Asil de Nostra Dona del Port.

-Gairebé tots.

-Hi ha reincidents?

-Desgraciadament sí. Aquests, però, són objecte de mesures de càstig. La Comissaria s'encarrega també de guardar fins que la família els reclama els menors de tots dos sexes que s'han escapat de casa seva.

-I els ancians que demanen caritat?

-Aquests són portats a l'Asil del Parc.

-Hi ha noies joves, també?

-No gaires. Si són menors, són traslladades a l'Asil de la Protecció de la Infància. Les dones majors són ingressades al Bon Pastor.

La brigada especial efectua rondes nocturnes que solen ésser sempre fructuoses. A l'hivern la seva acció resulta, de vegades, salvadora. Recull els captaires malalts, anèmics, tuberculosos, que dormen a les escales d'un portal dels ravals baixos i els transporta a la Comissaria, on almenys dormen sota cobert. L'endemà, l'hospital o l'asil els dona acolliment fins que se salven o moren...

Aquella nit, entre els detinguts, no hi havia un sol cas que inspirés llàstima. Tots feien cara de professionals de la mendicitat. Ens semblà haver-los vist a tots algun dia a la sortida d'un cinema explotant els bons sentiments dels galants que anaven de braç d'una dama, ploriquejant darrere les senyores elegants o abordant-vos en la fosca d'un carrer.

Saben la cançó de memòria i allarguen la mà d'una manera automàtica.

De vegades aquests pidolaires ensinistrats pertanyen a una banda de professionals de la mendicitat muntada a la moderna, com un negoci, amb sucursals, delegacions, agents i àdhuc acadèmics...

Els agents estan a sou i comissió. L'argument de la novel·la fulletonesca, però, és molt, massa versemblant. Els homes de la brigada especial us explicaran coses increïbles!

–Senyoret, una mica de tabac!

–Senyoret!

Tenien una veu estudiadament planyívola. Vaig allargar-los unes cigarretes. De passada vaig mirar a l'interior de la petita presó de la qual sortia un tufet de misèria i brutícia.

El guàrdia, que venia, va interrompre el nostre diàleg.

Ràpidament els vagabunds varen amagar altra vegada llurs caps dintre aquell cau que guarda, durant unes hores, llurs misèries i llurs immundícies.

Nosaltres ens en vàrem anar carreró avall...

Domènec de Bellmunt, "Els vagabunds de Barcelona", *Mirador*, núm. 45 (5 de desembre de 1929), p. 2.

BIBLIOGRAFIA CITADA

BELLMUNT, D. de (1926). *Històries d'emigrats*. Barcelona: Llibreria Catalònia.

BELLMUNT, D. de (1975). *Cinquanta anys de periodisme català*. Andorra La Vella: Edicions Mirador del Pirineu.

BELLMUNT, D. de (1978). *Anecdotari inèdit de cinquanta anys de periodisme català, 1920-1978*. Lleida: Lluís Virgili.

CAMPS ARBÓS, J. (2007). De Lleida a Barcelona passant per París: sobre el procés de construcció de la figura de l'intel·lectual en Josep Carner Ribalta, Ramon Xuriguera i Domènec de Bellmunt. Ramon Panyella (ed.), *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània* (pp. 481-492). Lleida: PUNCTUM & GELLC.

CAMPS ARBÓS, J. (2015). Domènec de Bellmunt i la biografia: notícia de *Figures de Catalunya* (1933) i *Homes de la terra* (1935). Joaquim Espinós, Antoni Mestre, Isabel Marcillas (ed.), *La biografia a examen* (pp. 61-73). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CAMPS ARBÓS, J & FOGUET I BOREU, F. (2014). Domènec de Bellmunt, una veu contundent de l'exili català. Col·laboracions a *Llar de Germanor Catalana. Butlletí Interior* (1951-1958) i al *Butlletí del Casal Català de Tolosa de Llenguadoc* (1965-1975). *Mascaença. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 5, 143-162.

CAMPS ARBÓS, J & FOGUET I BOREU, F. (2017). Tres articles de Domènec de Bellmunt a *La Jornada* (1930). *Mascaença. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 9, 33-42.

CANOSA, F. (2009). Apunt biogràfic. A Domènec de Bellmunt, *La Barcelona pecadora* (pp. 163-194). Barcelona: Acontravent.

DÒRIA, S. (2006). Els cent vuitanta dies de Josep M. Planes a *Imatges*. *Tripodos.com*, 20, 103-110.

GUANSÉ, D. (1930). L'esperit dels dies. *Imatges, La Rambla de Catalunya*, 16 de juny, 11.

HUERTAS, J. M. & GELI, C. (2000). *Mirador. La Catalunya impossible*. Barcelona: Proa.

SINGLA CASELLAS, C. (2006). *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

TASIS, R. & TORRENT, J. (1966). *Història de la premsa catalana*, volum I. Barcelona: Salvat.